

БЮДЖЕТНИЙ ДЕФІЦИТ У СИСТЕМІ ФІНАНСОВО-КРЕДИТНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ

© 2017 КУЧЕР Г. В.

УДК 336.14:336.77

Кучер Г. В. Бюджетний дефіцит у системі фінансово-кредитного розвитку економіки

Розкрито наукові підходи до ролі та особливостей використання бюджетного дефіциту як інструменту забезпечення суспільного розвитку в Україні та країнах ЄС. Показано вплив видів бюджетного дефіциту на економічні процеси та доведено доцільність врахування коливань валютного курсу, умов залучення кредитних ресурсів для визначення операційного бюджетного дефіциту. Практичні результати включають аналіз показників бюджетного дефіциту в Україні та в країнах ЄС і чинників, які на них вплинули. Національний та міжнародний досвід, циклічність економічного розвитку, кризові явища в економічних процесах засвідчили, що бюджетний дефіцит є важливим інструментом фінансової політики. Його використання дозволяє зменшити негативний вплив і забезпечити вихід з економічної кризи. Дефіцит бюджету є ефективним важелем макроекономічного регулювання, який має активно використовуватися для економічного зростання країн, що розвиваються, в умовах глобалізації.

Ключові слова: бюджет, бюджетний дефіцит, бюджетне фінансування, державний кредит, фінансування економічного розвитку, країни – члени ЄС.
Рис.: 2. Бібл.: 19.

Кучер Галина Вікторівна – кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, Київський національний торговельно-економічний університет (вул. Кіото, 19, Київ, 02156, Україна)

E-mail: galinakucher@bigmir.net

УДК 336.14:336.77

UDC 336.14:336.77

Кучер Г. В. Бюджетный дефицит в системе финансово-кредитного развития экономики

Kucher G. V. The Budget Deficit in the System of the Financial and Credit Development of Economy

Раскрыты научные подходы к роли, влиянию и особенностям использования бюджетного дефицита как инструмента обеспечения общественного развития в Украине и странах ЕС. Показано влияние отдельных видов бюджетного дефицита на экономическую систему и обоснована целесообразность учета колебаний валютного курса, условий привлечения кредитных ресурсов для определения операционного бюджетного дефицита. Практические результаты включают анализ показателей бюджетного дефицита в Украине и странах ЕС, а также факторов, которые определили их изменение. Национальный и международный опыт, цикличность экономического развития, кризисные явления в экономике показали, что бюджетный дефицит является важным инструментом финансовой политики. Его использование позволяет уменьшить негативное влияние и обеспечить выход из экономического кризиса. Дефицит бюджета является эффективным рычагом макроэкономического регулирования, который должен активно использоваться для ускорения экономического роста в развивающихся странах в условиях глобализации.

Scientific approaches to the role, influence and peculiarities of usage of budget deficit as an instrument for ensuring social development both in Ukraine and in the EU countries have been disclosed. Influence of certain types of budget deficit on the economic system has been explained and expediency of considering the fluctuations of exchange rate, along with conditions of attraction of credit resources for definition of the operational budget deficit, has been substantiated. The practical results include the analysis of budget deficit indicators in Ukraine and in the EU countries, as well as the factors that determined their change. Both the national and the international experience, cyclical economic development, crisis events in the economy have demonstrated that the budget deficit is an important instrument of financial policy. Its usage helps to reduce the negative impact and to ensure a way out of the economic crisis. The budget deficit is an effective lever for macroeconomic management, which should be actively used to accelerate economic growth in the developing countries in the context of globalization.

Ключевые слова: бюджет, бюджетный дефицит, бюджетное финансирование, государственный кредит, финансирование экономического развития, страны – члены ЕС.

Keywords: budget, budget deficit, budgetary financing, the State credit, financing of economic development, the EU Member States.

Рис.: 2. Библ.: 19.

Fig.: 2. Bibl.: 19.

Кучер Галина Викторовна – кандидат экономических наук, доцент, доцент кафедры финансов, Киевский национальный торгово-экономический университет (ул. Кіото, 19, Киев, 02156, Україна)

Kucher Galyna V. – PhD (Economics), Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Kyiv National University of Trade and Economics (19 Kioto Str., Kyiv, 02156, Ukraine)

E-mail: galinakucher@bigmir.net

E-mail: galinakucher@bigmir.net

В умовах глобалізації фінансів усі країни використовують бюджетний дефіцит для збалансування доходів і витрат, при проведенні фінансової політики, що потребує додаткового фінансування державних витрат в умовах обмеженості ресурсів. Загальне негативне його сприйняття стимулювало вироблення низки норм національного та міжнародного права, які обмежують використання бюджетного дефіциту. Водночас бюджетний дефіцит має місце у фінансових системах різних країн, у тому числі в Європі. Його розміри зростають залежно від складності економічної ситуації та фінансової політики уряду щодо шляхів подолання негативних наслідків, джерел фінансування відновлювальних процесів. Відкритість економічних систем, фінансова глобалізація вносять корективи в умови,

особливості та чинники, що зумовлюють формування бюджетного дефіциту. Дослідження ролі бюджетного дефіциту в системі фінансово-економічного розвитку залишається актуальним та ставить нові питання в контексті потреб посткризового відновлення економіки України та країн – членів ЄС.

Сутність бюджетного дефіциту, його причини, види та наслідки широко досліджувалися зарубіжними та вітчизняними вченими. Серед зарубіжних вчених варто визначити доробки Р. Барро (Barro, 1974) [1], Ш. Бланкарта (Blankart, 1998) [2], Дж. Б'юкенена (Buchanan, 1999) [3], Р. Масгрейва (Musgrave, 1999) [3], Модігліані Ф. (Modigliani, 1961) [4], М. Фрідмена (Friedman, 1978) [5] та інших. Значний внесок в розробку даних питань фінансової науки зробили вітчизняні науковці,

зокрема Т. Боголіб [6], В. Лисяк [7], В. Опарін [8], Д. Полозенко [9], В. Федосов [8], І. Чугунов [10] та інші. Але питання забезпечення економічного відновлення та розвитку економіки України шляхом використання бюджетного дефіциту потребує подальших досліджень з урахуванням сучасного європейського досвіду та зміни національних факторів впливу.

Намагання обмежувати зростання бюджетного дефіциту в національній та міжнародній практиці не дозволяє використовувати його стимулюючу функцію. Важливим є розкриття особливостей його використання в українській та європейській практиці при забезпеченні суспільного відновлення та стимулювання в умовах циклічності економічного розвитку, що і визначило мету даної роботи – розкриття ролі бюджетного дефіциту в системі фінансово-кредитного розвитку економіки України та країн – членів ЄС.

Вважаємо, що бюджетний дефіцит варто розглядати не лише як явище, що виникло внаслідок дії багатьох внутрішніх та зовнішніх чинників, що пов'язані з обмеженістю фінансових ресурсів у розпорядженні органів державної влади різних рівнів; але й як результат управління всією фінансово-кредитною системою держави та інструмент фінансової політики держави, що шляхом реалізації стимулювальної функції має активно застосовуватися для згладжування наслідків циклічних коливань економіки та пришвидшення суспільного розвитку.

Розкриття зазначеного підходу пов'язане з виділенням його видів та взаємозв'язків. У науковій літературі виділяють такі його види: фактичний (наочно-реальний), структурний та циклічний, первинний та операційний, плановий та фактичний (звітний), відкритий та прихований, вимушений та свідомий, активний та пасивний, стійкий та тимчасовий (касовий), дефіцит поточного бюджету та бюджету розвитку, загального та спеціального фондів та ін.

Важливим у контексті дослідження вважаємо виділення особливостей деяких видів бюджетного дефіциту, зокрема: фактичного, структурного і циклічного. *Фактичний дефіцит* розглядається як різниця між поточними видатками і поточними доходами держави, *циклічний дефіцит* є результатом дії «вмонтованих» стабілізаторів, тобто механізмів, які дають можливість знизити амплітуду циклічних коливань рівнів зайнятості та випуску, не застосовуючи частих змін економічної політики, а *структурний* відображає різницю між видатками і доходами бюджету в умовах повної зайнятості [12, с. 45–61; 13]. Узагальнюючи взаємозв'язок між зазначеними видами бюджетного дефіциту, виходить, що фактичний дефіцит є зовнішнім виявом розбалансованості дохідної та видаткової частин бюджету, а структурний і циклічний – його внутрішніми складовими. Якщо фактичний дефіцит відображає реальні доходи і видатки бюджету та дефіцит за відповідний рік, то структурний – дефіцит потенційних виробничих і трудових ресурсів за умови повної або високої зайнятості, а циклічний – є результатом обмеженості доходів бюджету внаслідок циклічних коливань в економіці. За до-

могою циклічного дефіциту бюджету можна виявити вплив ділового циклу на бюджет і визначити зміни видатків, надходжень, які виникають внаслідок піднесення чи спаду економіки.

Відповідно до фінансування бюджетного дефіциту та за зв'язком із державним боргом розрізняють первинний та операційний бюджетний дефіцит. *Первинний дефіцит* – різниця між величиною дефіциту бюджету та витратами на сплату відсотків за державним боргом. У випадку випуску урядом державних запозичень для фінансування первинного бюджетного дефіциту зростають основна сума державного боргу та коефіцієнт його обслуговування. *Операційний дефіцит* – це дефіцит державного бюджету із вирахуванням інфляційної частини відсоткових платежів з обслуговування державного боргу [14]. Тому вплив боргового фінансування бюджету відображається безпосередньо на розмірах бюджетного дефіциту. Сума відсоткових виплат за державним боргом визначається як добуток державного боргу та реальної відсоткової ставки. Зазначений підхід відображає ринковий механізм фінансування дефіциту державного бюджету, але варто враховувати існування неринкових механізмів і, відповідно, внутрішніх та зовнішніх джерел фінансування, а також можливостей здійснення запозичень в іноземних валютах на національному фінансовому ринку. Це впливає на умови кредитування, вартість кредитних ресурсів, методику її визначення. Підписані кредитні угоди можуть певним чином змінювати тягар державного боргу та бути прив'язаними як до ринкових, так і до неринкових умов.

Пропонуємо уточнити положення щодо первинного та операційного дефіциту бюджету. Первинний бюджетний дефіцит варто визначати як різницю між величиною дефіциту бюджету і виплатами з обслуговування державного боргу в цілому. Тобто, крім відсоткових виплат, доцільно враховувати інші виплати, пов'язані з обслуговуванням державного боргу. Це пояснюється, наприклад, значними витратами з погашення суми основного боргу, що в Україні не включаються до витрат з обслуговування державного боргу (на відміну від міжнародної практики), а також наявністю різних механізмів залучення коштів, які можуть передбачати й інші форми (не лише відсотки) сплати доходів кредиторам.

Стосовно визначення операційного дефіциту, то доцільним є вирахування зі складу дефіциту бюджету не лише інфляційної частини платежів з обслуговування державного боргу, але й виплат, що пов'язані зі зміною курсу національної валюти по відношенню до валют виплат за державними борговими зобов'язаннями. Вважаємо, що при оцінці розмірів дефіциту бюджету варто враховувати його залежить від багатьох чинників, зокрема від правильного віднесення операцій та фінансових потоків органів державного управління до статистичних груп державних фінансів, які складають її аналітичну та концептуальну складові. Важливим є забезпечення відповідності національних і міжнародних підходів з даного питання, що в сукупності дозволить посилити контроль та підвищити результативність і ефективність використання бюджетних ресурсів.

Під час розроблення стратегічних пріоритетів бюджетної політики в частині бюджетного дефіциту необхідно враховувати складність її проведення та неоднозначність наслідків скорочення дефіциту в умовах недостатньо розвинутої економіки, високого рівня безробіття, інших внутрішніх та зовнішніх чинників. Заходи, спрямовані на скорочення бюджетного дефіциту, мають узгоджуватися із заходами, спрямованими на оздоровлення економіки, забезпечення її позитивної динаміки, підвищення ефективності [9]. Тому міцна економічна основа може розглядатися як запорука фінансової стабільності країни, джерело зростання фінансових ресурсів і умова скорочення бюджетного дефіциту.

Об'єктивна необхідність формування активного бюджетного дефіциту та використання боргового фінансування державних витрат для задоволення потреб суспільства обумовлена багатьма факторами. Проведення реформ у фінансовій сфері, забезпечення обороноздатності, стимулювання інноваційного розвитку і т. ін. в умовах нестабільної економіки потребують державного фінансування. Серед методів фінансування дефіциту саме державний кредит допомагає послабити протиріччя між потребами суспільства й обмеженістю коштів держави. В умовах нестійкої економіки практика боргового фінансування сприймається суспільством краще, ніж підвищення податків. Це і пояснює той факт, чому останнім часом кредитне фінансування стало одним з популярних інструментів економічної політики в більшості розвинених країн, заборгованості яких в останні два-три десятиліття значно зросли [9].

Боргове фінансування може стимулювати економічне зростання. Збільшуючи свої видатки за рахунок позик, держава тим самим стимулює попит на інвестиційні й споживчі товари. При цьому починає діяти позитивний ефект фінансового мультиплікатора, впливаючи на інші галузі господарства й зайнятість. Разом з тим слід враховувати, що сукупний обсяг державної заборгованості не має бути занадто високим. Зовнішній державний борг, що перевищує 60% від ВВП, чи більше ніж у 2,2 разу експорт країни, вважається небезпечним для стабільності економіки, особливо для стійкого грошового обігу. Збільшення державних видатків ускладнює проблему контролю майбутніх дефіцитів, а зростаючі виплати за державним боргом обмежують можливості бюджетного регулювання економіки.

У світовій практиці одним із найважливіших методів боротьби з хронічними дефіцитами – основним видом діяльності, спрямованої на зниження обсягів державного боргу, інфляції та досягнення сталого розвитку, – було застосування спеціальних фіскальних правил [10; 11], що визначають рішення у сфері фіскальної політики стосовно розмірів і розподілу державних видатків, джерел їхнього фінансування. Кожна країна сама встановлює свої фінансові обмеження, враховує власні потреби й особливості свого бюджетного процесу. За умов фінансово-економічної кризи відсутність заходів із стимулювання сукупного попиту, у тому числі через дефіцит бюджету, значною мірою може посилити циклічні коливання економіки. Штучне обмеження де-

фіциту бюджету в умовах кризи вимагатиме або скорочення важливих видатків по забезпеченню соціальних стандартів та здійсненню державних інвестицій, або посилення податкового тиску. Разом з цим, неконтрольоване збільшення дефіциту бюджету може призвести до порушення макроекономічної стабільності, яка є необхідною умовою економічного розвитку [11].

Ситуація в Україні ускладнюється недосконалістю бюджетного процесу та фінансового законодавства, ресурсною залежністю країни, низькими показниками суспільного та економічного розвитку, хронічним бюджетним дефіцитом і значним державним боргом, потребами фінансування структурних та інституційних реформ, заходів із протистояння військовій агресії з боку Росії при високому рівні тінзації економіки. Особливості фінансової політики за роки незалежності вплинули на соціально-економічні показники України, економічний та людський її потенціали, що в подальшому потребує корінних змін у підходах, методах, формах управління й фінансування із урахуванням позитивного досвіду провідних країн світу. При загальній позитивній динаміці ВВП відмічаються хаотичні зміни дефіциту Державного бюджету України (рис. 1).

Коливання розмірів бюджетного дефіциту у 1992–2015 рр., максимальний його розмір 17,29 відсоткових пункти у 1992 р. чи профіцит у 2000 та 2002 рр., свідчать про відсутність довгострокової єдиної фінансової політики, про значний вплив внутрішніх та зовнішніх чинників на неї.

Європейська інтеграція України потребує врахування базових засад функціонування Європейської Спільноти. Серед її фундаментальних принципів є такі (п. 3 ст. 3 Договору Про ЄС [18]): збалансований економічний розвиток, стабільність цін, сильна конкурентна соціально орієнтована економіка, спрямована на досягнення повної зайнятості та соціального прогресу. Водночас відповідно до ст. 126¹ Договору про ЄС усі країни-члени мають управляти бюджетним дефіцитом та утримуватися від його надзвичайного зростання. Базовими положеннями розмірів бюджетного дефіциту регулювання визначено: країни-члени мають уникати бюджетного дефіциту; Європейська Комісія має відслідковувати розвиток бюджетної ситуації та розмір державного боргу у країнах-членах з метою виявлення значних помилок. Контрольними показниками для вимірювання розмірів бюджетного дефіциту та державного боргу виступають: 3% – для зіставлення запланованого чи фактичного бюджетного дефіциту та ВВП, вираженого у ринкових цінах; 60% – для зіставлення державного боргу та ВВП, вираженого в ринкових цінах².

Фактичні дані Європейського Союзу свідчать про використання бюджетного дефіциту як складової системи фінансово-кредитного регулювання суспільного розвитку та потреби в удосконаленні підходів до управління ним не лише в Україні, але й в країнах ЄС (рис. 2). У 1995–

¹ У попередній редакції Договору про ЄС – це ст. 104.

² Для розрахунків зазначених показників використовуються тлумачення «дефіциту» як чисті запозичені кошти, відповідно до Європейської системи інтегрованої звітності.

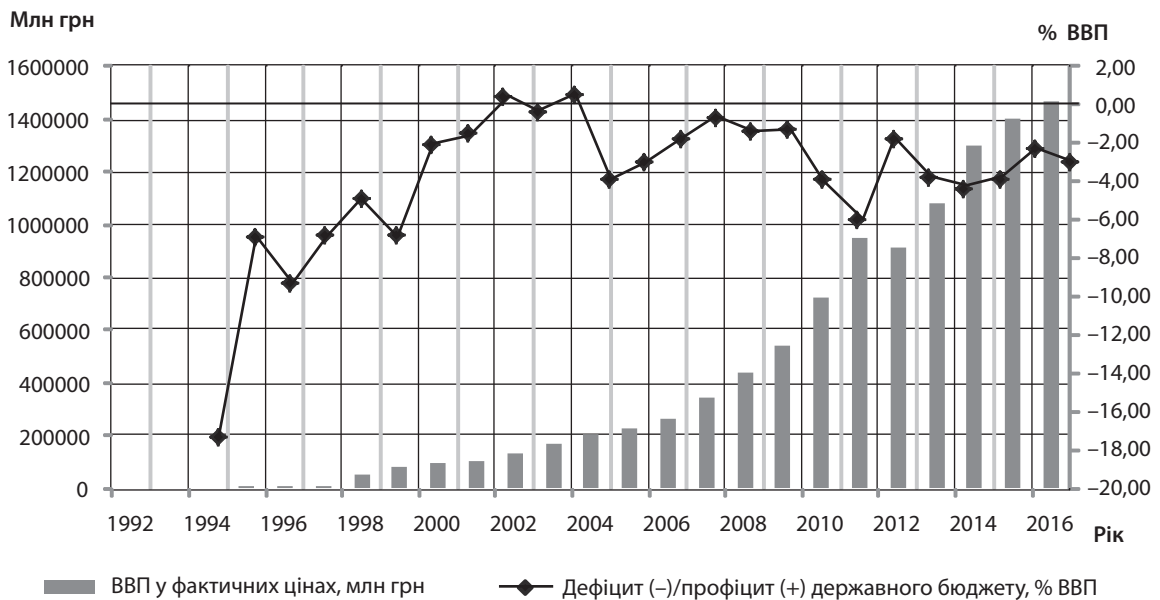

Рис. 1. Показники ВВП та дефіциту Державного бюджету України в 1992–2015 рр.

Джерело: складено за [15–17].

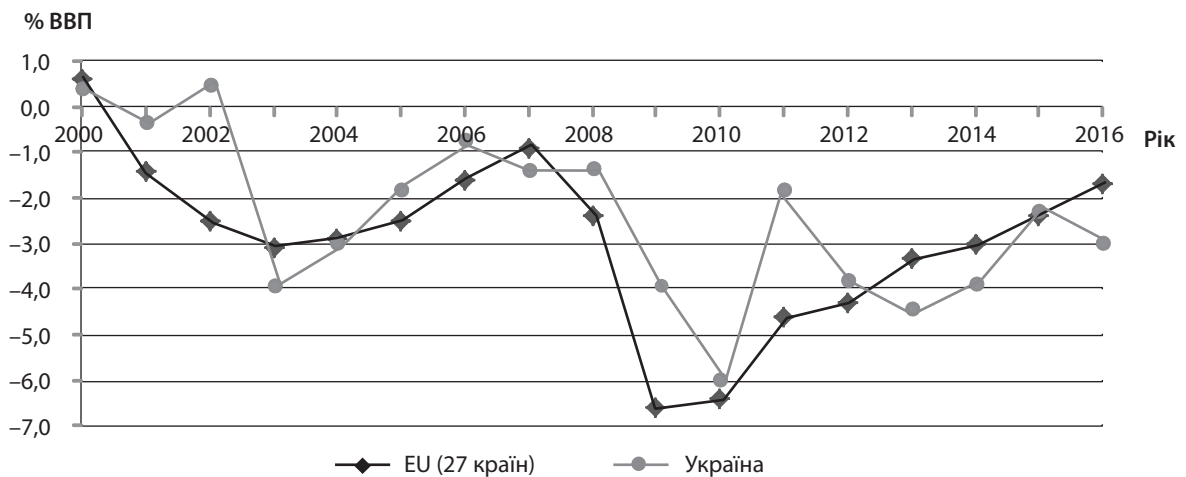

Рис. 2. Показники бюджетного дефіциту в країнах ЄС та Україні у 2000–2016 рр. (у відсотках до ВВП)

Джерело: складено за [15; 16; 19].

1999 рр. у країнах ЄС відбувалися неоднозначні процеси, пов'язані з динамікою бюджетного дефіциту. Країни мали різні розміри та тенденції щодо бюджетного дефіциту. Найбільші розміри бюджетного дефіциту мали Чеська республіка (13,4% у 1995 р.), Литва (11,9% у 1997 р.).

Показники сукупного урядового дефіциту 27 країн ЄС також відображають нестійку динаміку. Починаючи з 2001 р., має місце бюджетний дефіцит. З 2004 р. до 2007 р. він показував тенденцію до скорочення з 2,9% до 0,9% ВВП. Починаючи з 2008 р., негативні процеси посилювалися, і у 2009 р. бюджетний дефіцит досяг найбільшого значення – 6,6% ВВП. Вжиті Євросоюзом заходи дозволили забезпечити його поступове скорочення до 2,4% ВВП у 2015 р. та 1,7% у 2016 р.

Зазначені процеси сформувалися під впливом багатьох чинників, що поширювалися як на всю Спільноту, так і на специфічних, що негативно вплинули на

розвиток окремих країн – членів ЄС. Найскладніші процеси відбувалися в Греції, Іспанії, Португалії, Великій Британії. Значної уваги потребувало питання фінансування бюджетного дефіциту у Франції, Хорватії, Кіпрі, Угорщині. Періодично значні розміри бюджетного дефіциту спостерігалися і в інших країнах, що, на нашу думку, свідчить про активне використання урядами європейських країн бюджетного дефіциту як інструменту фінансування суспільного розвитку. Наприклад, у Чеській Республіці в 1995 р. – 13,4%; в 1997 р. – 11,9% у Литві, у 2000 р. – 12,2% у Словаччині та в інших країнах ЄС у 2008–2010 рр. Найбільший розмір бюджетного дефіциту за 1995–2015 рр. показала Ірландія – 32,1% у 2010 р. Доречно зауважити, що у 1997–2001 та у 2003–2007 рр. мав місце профіцит бюджету в цій країні, але у 2015 р. бюджетний дефіцит становив 1,9% ВВП країни. Бюджетний профіцит можна вважати характерним явищем у Люксембурзі (за виключенням 2004, 2009 і 2010 рр.),

найбільші його розміри були у 2001 р. – 6,1% ВВП країни. Фінляндія і Швеція теж часто мали позитивне сальдо бюджету країни.

Проведене дослідження доводить, що країни ЄС у реалізації бюджетної політики активно використовують бюджетний дефіцит як інструмент фінансування відновлення та розвитку. Світова фінансова криза негативно вплинула як на Україну, так і на країни ЄС, бюджетний дефіцит мав місце в усіх країнах. Для скорочення рівня бюджетного дефіциту країни ЄС застосовують заходи, що збільшують фінансову (податкову) базу бюджету: збільшено ставки податку на додану вартість, «... запроваджено нові податки чи надбавки до існуючих податків на фінансові інституції, підвищено ставки майнових податків та податку на доходи фізичних осіб», при цьому середнє значення податку на додану «...в країнах ЄС з 2008 по 2014 рр. зросло з 19,5 до 21,5%, двадцять із двадцяти восьми країн – членів Європейського Союзу здійснили підвищення ставок цього податку» [19, с. 7]. Розвиненість економік країн ЄС, спільні заходи щодо подолання негативних наслідків кризи, надання фінансово-кредитної підтримки в межах Спільноти дозволило забезпечити скорочення сукупного бюджетного дефіциту у 2010–2016 рр. до 1,7% ВВП.

ВИСНОВКИ

Позитивний досвід зарубіжних країн свідчить, що дефіцит бюджету виступає активним інструментом реалізації фінансової політики в умовах нестабільної економіки. Його використання потребує врахування комплексу чинників, що пов'язані як із обмеженістю бюджетних ресурсів для реалізації фінансової політики, так і з особливостями фінансування бюджетного дефіциту. Останні впливають на бюджетні витрати майбутніх періодів, тому оцінювати їх результативність варто з урахуванням прямого та опосередкованого впливу та перспектив досягнення стану збалансованості державних фінансів.

Проведення реформ у фінансово-бюджетній сфері в Україні дозволить не лише впорядкувати сфери суспільної відповідальності в державі та забезпечити своєчасність і результативність бюджетних витрат. Важливим стратегічним завданням, що безпосередньо вплине на скорочення дефіциту, є оптимізація і реструктуризація видатків бюджетів з урахуванням міжнародних стандартів. Фінансування бюджетного дефіциту має забезпечувати його використання як інструменту фінансово-кредитного розвитку економіки та вирішувати завдання її структурної перебудови. Бюджетні ресурси мають спрямовуватися в перспективні галузі, які визначають науково-технічний прогрес і економічну могутність держави. Зазначене свідчить про потребу активізації використання довгострокової політики управління державними фінансами, пошуку оптимальних пропорцій розподілу та перерозподілу ВВП через бюджетний механізм, формування компенсаційних заходів щодо подолання негативних наслідків дії внутрішніх і зовнішніх шоків з урахуванням інтеграційних та глобалізаційних процесів. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Barro, R. Are Government Bonds Net Wealth? *Journal of Political Economy*. 1974. Vol. 86. No. 2. P. 1095–1117. URL: https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3451399/Barro_AreGovernment.pdf
2. Бланкарт Ш. Державні фінанси в умовах демократії: Вступ до фінансової науки/пер. з нім. С. І. Терещенко та О. О. Терещенка. Київ: Либідь, 2000. 654 с.
3. Б'юкенен Дж. М., Масгрейв Р. А. Суспільні фінанси і суспільний вибір: два протилежні бачення держави/пер. з англ. А. В. Іщенко. Київ: Вид. Дім «Києво-Могилянська академія», 2004. 176 с.
4. Modigliani, F. Long-Run Implications of Alternative Fiscal Policies and the Burden of the National Debt. *Economic Journal*. 1961. Vol. 71. No. 284. P. 730–755.
5. Friedman, M. Crowding Out or Crowding In? Economic Consequences of Financing Government Debt. *Brookings Papers on Economic Activity*. 1978. Vol. 3. P. 593–641. URL: https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/11/1978c_bpea_friedman.pdf
6. Боголіб Т. М. Бюджетна політика як інструмент макроекономічної стабільності. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 3-4 (1). С. 84–87.
7. Бюджетна складова реалізації домінуючих напрямів суспільного розвитку: монографія/Л. В. Лисяк, О. В. Гриценко, С. В. Качула та ін. Дніпропетровськ: ДДФА, 2015. 396 с.
8. Федосов В., Опарін В., Львовичкін С. Фінансова реструктуризація в Україні: проблеми і напрями. Київ: КНЕУ, 2002. 387 с.
9. Полозенко Д. В. Фінансова політика в умовах трансформаційної економіки України (1992–2008). Київ: НДФІ, 2008. 392 с.
10. Чугунов І. Я. Довгострокова бюджетна стратегія у системі економічної циклічності. *Вісник КНТЕУ*. 2014. № 5. С. 64–77.
11. Фінансово-бюджетна стратегія в сучасних соціально-економічних умовах: науково-практична конференція (м. Київ, 26 лютого 2009 р.). Київ: НДФІ, 2009. 42 с.
12. Система державного управління ризиками в фінансово-кредитній сфері: звіт про науково-дослідну роботу/керівник НДР: Г. В. Кучер. Київ: КНТЕУ, 2011. С. 45–61.
13. Д'яконова І. І. Бюджетний дефіцит і його регулювання у перехідній економіці України: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01. Суми, 2000. 18 с.
14. Зведені матеріали наукових досліджень «Бюджетна політика у контексті стратегії соціально-економічного розвитку України»: матеріали Бюджетного комітету Верховної Ради України. URL: <http://budget.rada.gov.ua/index.php/article/articleview/971/1/16/>
15. Звіти про виконання бюджету. Державна казначейська служба України. URL: <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/>
16. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
17. EUR-Lex: Access to European Union Law. URL: <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>
18. Мельниченко С. І. Державне фінансове регулювання економічного розвитку країни: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08. Київ: КНТЕУ, 2015. 19 с.
19. Government finance statistics: Eurostat Statistics Explained. URL: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_finance_statistics

REFERENCES

- Barro, R. "Are Government Bonds Net Wealth?" *Journal of Political Economy*. 1974. https://dash.harvard.edu/bitstream/handle/1/3451399/Barro_AreGovernment.pdf

Biukenen, Dzh. M., and Masgreiv, R. A. *Suspilni finansy i suspilnyi vybir: dva protylezhni bachennia derzhavy* [Public finances and social choice: two opposing views of the state]. Kyiv: VD «Kyievo-Mohylianska akademiia», 2004.

Blankart, Sh. *Derzhavni finansy v umovakh demokratii: Vstup do finansovoi nauky* [Public Finances in a Democracy: Introduction to Financial Science]. Kyiv: Lybid, 2000.

Boholib, T. M. "Biudzhetna polityka yak instrument makroekonomichnoi stabilnosti" [Budget policy as an instrument of macroeconomic stability]. *Ekonomichnyi chasopys-XXI*, no. 3-4 (1) (2015): 84-87.

Chuhunov, I. Ya. "Dovhostrokovka biudzhetna stratehiia u systemi ekonomichnoi tsyklichnosti" [Long-term fiscal strategy in the system of economic cycles]. *Visnyk KNTEU*, no. 5 (2014): 64-77.

"EUR-Lex: Access to European Union Law" <http://eur-lex.europa.eu/homepage.html>

Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Diakonova, I. I. "Biudzhetnyi defitsyt i yoho rehuliuвання u perekhidnii ekonomitsi Ukrainy" [Budget deficit and its regulation in the transition economy of Ukraine]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.04.01*, 2000.

Fedosov, V., Oparin, V., and Lyovochkin, S. *Finansova restrukturyzatsiia v Ukraini: problemy i napriamy* [Financial restructuring in Ukraine: problems and directions]. Kyiv: KNEU, 2002.

Finansovo-biudzhetna stratehiia v suchasnykh sotsialno-ekonomichnykh umovakh. Kyiv: NDFI, 2009.

Friedman, M. "Crowding Out or Crowding In? Economic Consequences of Financing Government Debt" *Brookings Papers on Economic Activity*. 1978. https://www.brookings.edu/wp-content/uploads/2016/11/1978c_bpea_friedman.pdf

"Government finance statistics: Eurostat Statistics Explained". http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Government_finance_statistics

Lysiak, L. V. et al. *Biudzhetna skladova realizatsii dominantnykh napriamiv suspilnoho rozvytku* [Budget component of realization of dominant directions of social development]. Dnipropetrovsk: DDFA, 2015.

Melnychenko, S. I. "Derzhavne finansove rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku krainy" [State financial regulation of the country's economic development]: *avtoref. dys. ... kand. ekon. nauk: 08.00.08*, 2015.

Modigliani, F. "Long-Run Implications of Alternative Fiscal Policies and the Burden of the National Debt". *Economic Journal*. Vol. 71, no. 284 (1961): 730-755.

Polozenko, D. V. *Finansova polityka v umovakh transformatsiinoi ekonomiky Ukrainy (1992–2008)* [Financial Policy in the Transformation Economy of Ukraine (1992-2008)]. Kyiv: NDFI, 2008.

Systema derzhavnoho upravlinnia ryzykamy v finansovokredytnii sferi: zvit pro naukovo-doslidnu robotu [The system of public risk management in the financial and credit sector: a report on research work]. Kyiv: KNTEU, 2011.

"Zvedeni materialy naukovykh doslidzhen «Biudzhetna polityka u konteksti stratehii sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Ukrainy»: materialy Biudzhetnoho komitetu Verkhovnoi Rady Ukrainy" [Collected materials of scientific research "Budget policy in the context of the strategy of social and economic development of Ukraine": materials of the Budget Committee of the Verkhovna Rada of Ukraine]. <http://budget.rada.gov.ua/index.php/article/articleview/971/1/16/>

"Zvity pro vykonannya biudzhetu" [Reports on budget execution]. Derzhavna kaznacheiska sluzhba Ukrainy. <http://www.treasury.gov.ua/main/uk/doccatalog/>